

Doživljaj učenika srednjih škola o onlajn i skraćenoj nastavi za vrijeme pandemije u odnosu na tradicionalni način izvođenja nastave¹

Maja Rujević*,
Siniša Subotić♦**

*M Plus BL d.o.o. i Master studij psihologije
na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci

**Katedra za psihologiju Filozofskog fakulteta i
Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

SAŽETAK: Cilj istraživanja bio je ispitati kako su srednjoškolci iz Republike Srpske doživjeli modalitete onlajn i skraćene nastave tokom COVID-19 pandemije, u odnosu na tradicionalnu nastavu prije pandemije. Provereno je i koliko se doživljaji nastave mogu objasniti razlikama u osobinama ličnosti i opštim zadovoljstvom životom učenika. Uzorak je obuhvatio 673 srednjoškolca, koji su Skalom učeničkog doživljaja nastave samoprocjenjivali svoje viđenje skraćenog, onlajn i tradicionalnog modaliteta nastave, po dimen-

1 Članak se bazira na neobjavljenom master radu („Doživljaj učenika srednjih škola o onlajn i skraćenoj nastavi za vrijeme pandemije u odnosu na tradicionalni način izvođenja nastave“) prvog autora – Maje Rujević.

♦ sinisa.subotic@pmf.unibl.org

zijama opterećenja i zadovoljstva. Doživljaj skraćenog modaliteta nastave, koji je bio aktuelan u trenutku ispitivanja, dodatno je ispitan pitanjima otvorenog tipa. Rezultati pokazuju da je zadovoljstvo tradicionalnom nastavom najviše, a onlajn nastavom najniže. Najviše je opterećenje onlajn, a najniže skraćenom nastavom. Zadovoljstvo je veće od opterećenja za tradicionalnu i skraćenu nastavu, a opterećenje je više od zadovoljstva za onlajn nastavu. Osobine ličnosti i zadovoljstvo životom učenika relativno nisko predviđaju dimenzije doživljaja nastave (3.3–10.1% objašnjene varijanse), uz dva trenda: savjesnost i zadovoljstvo životom su relativno konzistentni pozitivni prediktori zadovoljstva i negativni prediktori opterećenosti. Ipak, statistička kontrola osobina ličnosti i zadovoljstva životom uglavnom dovodi do gubitka razlika u nivoima opterećenja i zadovoljstva po kompariranim modalitetima nastave. Kvalitativne analize doživljaja skraćene nastave sugerišu da učenici kao najveće mane ovog modaliteta ističu nedostatak (nastavnog) vremena, neadekvatan koncept i način izvođenja nastave, preopterećenost i uskraćenost za znanje. Interesantno je da se slični aspekti istovremeno izdvajaju i kao prednost, jer neki učenici pohvaljuju adekvatnost koncepta i načina izvođenja nastave, više slobodnog vremena, manje vremena provedenog u školi i manju opterećenost.

KLJUČNE RIJEČI: nastava tokom COVID-19 pandemije, onlajn nastava, skraćena nastava, osobine ličnosti, zadovoljstvo životom.

Uvod

Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je COVID-19 globalnom vanrednom situacijom 30. januara 2020. godine i globalnom pandemijom 11. marta 2020. godine. 46 država odlučile su se za zatvaranje škola (Mailizar et al., 2020). U tom trenutku, zatvorene su i škole i fakulteti u Republici Srpskoj i sa tradicionalnog načina izvođenja nastave u učionicama prešlo se na onlajn nastavu, odnosno nastavu na daljinu. Za učenike osnovnih škola, organizovana je nastava putem televizijskog servisa, dok je za srednjoškolce i studente ovaj vid nastave podrazumijevao upotrebu onlajn platformi za učenje i sistema e-komunikacije. Sa

ublažavanjem mjera, učenici u Republici Srpskoj su se vratili u školske klupe početkom 2021. godine, ali su nastavu pohađali u manjim grupama, poštujući preporučene epidemiološke mjere. Časovi su bili skraćeni, tj. trajali su dvadeset ili trideset minuta.

Doživljaj (onlajn) nastave tokom pandemije

Veći broj istraživača pokušao je da ispita poteškoće i doživljaje učenika i studenata tokom pandemije. Tako npr. Adnan i Anwar (2020), ispitujući stavove i doživljaje studenata, navode da onlajn učenje ne može biti zadovoljavajuće efikasno u nerazvijenim državama, gdje većina studenata iz tehničko-finansijskih razloga nije u mogućnosti da ima nesmetan pristup internetu. Među studentima koji su anketirani, njih 67.5% navodi da se onlajn obrazovanje uveliko razlikuje od konvencionalnog, pri čemu je samo 10.3% navelo da je za njih onlajn učenje više motivišuće nego tradicionalno. Nedostatak interakcije „licem u lice“ sa profesorima i odsustvo socijalizacije u tradicionalnim učionicama, neki su od glavnih nedostataka onlajn nastave koje su studenti izdvojili. Slično, Abdullah i Kauser (2023) pokazuju da nedostatak tehnoloških sredstava i problemi s internet vezom predviđaju loš školski uspjeh studenata. Autori sugerišu visokoškolskim institucijama da preduzmu temeljne pripreme u slučaju sličnih kriznih situacija, kako bi se osiguralo nesmetano onlajn obrazovno okruženje za studente. Desabayla (2023) ističe da se učenici i studenti tokom onlajn nastave susreću sa problemima poput slabe internet konekcije i finansijskih poteškoća, zbog čega uspješna implementacija onlajn učenja zahtijeva dobro osmišljenu strategiju i aktivan pristup pružanja podrške učenicima u tim sferama.

Irawan et al. (2020) pokazuju da nakon početnog uzbuđenja tokom prve dvije sedmice, studentima onlajn nastava postaje dosadna te počinju preispitivati njenu efikasnost. Studenti nižeg ekonomskog statusa izvještavaju o većoj anksioznosti nego studenti višeg ekonomskog statusa. Razlog tome su dodatni finansijski troškovi koje su morali plaćati kako bi mogli da učestvuju u onlajn nastavi. Ljudi koji dolaze iz ekonomski ugroženih porodica i čija radna sigurnost je bila dovedena u pitanje zbog pandemije, pokazivali su naglašenu količinu psiho-

loškog distresa, pri čemu su finansijski problemi igrali presudnu ulogu (Baird et al., 2022; Basyouni & El Keshky, 2021; de Miquel et al., 2022). Irawan et al. (2020) takođe navode da su studenti izvještavali o promjenama raspoloženja koje su se dešavale usljed previše zadataka koji, po mišljenju studenata, nisu bili efikasni. Nedostajala je i socijalna podrška od strane vršnjaka, s obzirom na to da je fizička interakcija tokom onlajn nastave bila ograničena. Slične generalne teme se javljaju u istraživanjima širom globusa (Lai et al., 2020; Lischer et al., 2021; Niemi & Kousa, 2020; Zhu et al., 2022), gdje su uočeni trendovi povećane brige u vezi sa ličnim akademskim postignućem, kao i stresa koji proističe iz povećane količine nastavnih zadataka koje su učenici dobijali, otežane komunikacije i umanjene interakcije i podrške.

Sinteze nalaza iz perioda pandemije ukazuju na uglavnom umjerene nivoe zadovoljstva onlajn nastavom. Konkretno, meta-analiza koju su sprovedi Nakhoda et al. (2021) sugeriše prosječan nivo zadovoljstva među studentima od 63.8% (uz opasku da postoji razlika između medicinskih (58.1%) i nemedicinskih (70.1%) studenata). Meta-analitička sinteza Xu & Xue (2023) ukazuje na to da pod normalnim, nevanrednim okolnostima, zadovoljstvo studenata i učenika onlajn nastavom u prosjeku iznosi oko 62.3%, dok je zadovoljstvo nastavnog osoblja oko 79.5%. Međutim, tokom vanrednih (pandemijskih) okolnosti, to zadovoljstvo opada na 47.1% za učenike i studente, odnosno na 40.6% za nastavno osoblje. Isti izvor sugeriše da prosječno zadovoljstvo onlajn nastavom ima tendenciju da bude niže kod učenika osnovnih i srednjih škola, u odnosu na univerzitetske studente.

Istraživanja sa teritorije bivše Jugoslavije

Kada je riječ o istraživanjima provedenim na teritoriji bivše Jugoslavije, više istraživača je ispitivalo iskustva učenika, nastavnika i roditelja tokom onlajn nastave za vrijeme COVID-19 pandemije. Tako Jokić-Begić et al. (2020) navode preliminarne rezultate o iskustvima učenika u Hrvatskoj. Među učenicima osnovne škole znatno je više onih kojima je onlajn nastava teža od tradicionalne nastave u školi (48.6%), nego onih koji smatraju da je nastava u školi teža od onlajn nastave (29.3%). Kod srednjoškolaca, podjednako je onih kojima je teža onlajn

nastava (42.1%) i onih kojima je teža tradicionalna nastava u školi (39.9%). Ukupno 22.1% osnovnoškolaca i 18% srednjoškolaca izjavilo je da su im onlajn nastava i tradicionalna nastava u školi približno podjednako teške. Utvrđeno je da su procjene težine onlajn nastave povezane sa procjenama promjene u količini slobodnog vremena tokom pandemije, na način da učenici kojima je teža onlajn nastava izvještavaju o smanjenju slobodnog vremena tokom pandemije, dok su oni kojima je teža tradicionalna nastava u školi izvještavali o povećanju slobodnog vremena.

Na teritoriji Republike Srbije, Zuković et al. (2023) ispitivale su zadovoljstvo učenika viših razreda osnovne škole onlajn nastavom i roditeljsku uključenost. Posmatrano na nivou čitavog uzorka, učenici su umjereno zadovoljni onlajn nastavom, pri čemu su zadovoljniji učenici sa višim školskim postignućem, ženskog pola, sedmog i osmog razreda i oni koji žive sa oba roditelja.

Dragosavljević et al. (2020) navode da kao najveći problem sa onlajn nastavom u doba COVID-19 pandemije, srednjoškolci i studenti iz Bosne i Hercegovine izdvajaju povećanu opterećenost zadacima u odnosu na tradicionalnu nastavu. Srednjoškolci pokazuju neznatno veće preferencije ka onlajn nastavi u odnosu na studente, ali bez značajne razlike u nivou akademskih briga i opterećenosti. Kao neke od najčešće korištenih strategija za suočavanje sa novonastalom situacijom (tzv. *koping*) izdvajaju se druženje sa prijateljima putem poruka i poziva, gledanje medijskog sadržaja, slušanje muzike i čitanje knjiga, te upotreba društvenih mreža. Procentualno iskazano, nivo zadovoljstva onlajn nastavom iznosio je 41%, pri čemu je oko 51% učenika i studenata navodilo visoke nivoe pritiska, brige i problema sa koncentracijom. Gotovo identičan nivo zadovoljstva onlajn nastavom dobijen je i u izvještaju Radetić Lovrić et al. (2022), prema kojem su učenici iz Republike Srpske imali nivo zadovoljstva od 40%. Nadovezujući se na preliminarne nalaze Dragosavljević et al. (2020), Keleman & Subotić (2022) poredе perspektive srednjoškolaca, nastavnika i roditelja i utvrđuju da učenici procjenjuju iskustvo onlajn nastave značajno nepovoljnije, procjenjujući viši nivo školskog opterećenja i viši nivo doživljenog pritiska, u odnosu na procjenu nastavnika i roditelja.

Doživljaj skraćene školske nastave u Republici Srpskoj

Ono što je karakteristično za obrazovni sistem Republike Srpske jeste da se nakon faze onlajn nastave, po povratku učenika u klupe početkom školske 2020/21. godine nastava odvijala u skraćenom obliku – časovi su trajali 20 ili 30 minuta, a odjeljenja su bila podijeljena u manje grupe (do 15 đaka). Bilo je moguće pronaći samo jedno publikovano istraživanje koje se fokusiralo na ovaj specifični period, karakterističan za obrazovni sistem Republike Srpske. Konkretno, Marić & Subotić (2022) ispituju uzorak učenika srednjih škola iz Republike Srpske, tokom februara 2021. godine, nakon što su učenici već efektivno proveli jedno polugodište u skraćenom modalitetu nastave. Fokus ovog istraživanja je bio na ispitivanju bojazni učenika u vezi sa mogućnošću dobijanja dobrih ocjena, zadovoljstva znanjem koje su stekli tokom skraćene nastave i bojazni u pogledu mogućnosti pronalaska posla ili upisivanja fakulteta u svjetlu tako stečenog znanja. Nalazi pokazuju da su sve ove bojazni bile nisko izražene, pri čemu su učenici procjenjivali skraćenu nastavu tek neznatno lošijom u odnosu na tradicionalnu nastavu punog trajanja, uz stopu zadovoljstva od oko 61%.

Cilj i hipoteze istraživanja

Skraćena nastava za vrijeme COVID-19 pandemije po povratku učenika u klupe, predstavlja jedan specifičan i važan trenutak u obrazovnoj istoriji Republike Srpske i prelaznu formu između perioda onlajn nastave i povratka u puni, tradicionalni modalitet izvođenja nastave (Marić & Subotić, 2022). Iskustva u vezi sa onlajn nastavom su već relativno dobro dokumentovana (Dragosavljević et al., 2020; Jorgić & Marić, 2020; Keleman & Subotić, 2022; Radetić Lovrić et al., 2022), dok su iskustva u periodu skraćene nastave opisana samo jednom dosadašnjom studijom (Marić & Subotić, 2022). Direktna trojna komparacija između tradicionalne nastave (iz perioda prije pandemije), onlajn nastave i skraćene nastave, međutim, do sada nije učinjena. Prema tome, cilj ovog istraživanja jeste ispitati kako su učenici srednjih škola iz Republike Srpske doživjeli onlajn i skraćenu nastavu

za vrijeme pandemije, u odnosu na tradicionalni način izvođenja nastave prije pandemije.

Moguće je očekivati javljanje razlika u prosječnim doživljajima, tj. zadovoljstvu učenika u pogledu tradicionalne nastave, onlajn nastave i skraćene nastave za vrijeme pandemije. S obzirom na rezultate prethodnih istraživanja i na činjenicu da je modalitet onlajn nastave prvi put masovno realizovan u našem školskom sistemu u trenutku kada je većina ljudi bila u strahu zbog pandemijske situacije, načelno očekivanje je da će doživljaj onlajn nastave biti najnegativniji, odnosno da će opterećenje i osjećaj uskraćenosti za znanje tokom onlajn nastave biti najveće, a zadovoljstvo najmanje. Dalje, moguće je pretpostaviti da će doživljaj tradicionalne nastave prije pandemije biti najpozitivniji, odnosno da će zadovoljstvo tradicionalnom nastavom biti najviše, a opterećenje i osjećaj uskraćenosti za znanje najniži. Skraćeni oblik nastave, iako je nešto drugačiji od tradicionalnog i za učenike je predstavljao novitet, dešavao se u učionicama i učenici su se vratili u svoje grupe, među svoje prijatelje, te je moguće pretpostaviti da će zadovoljstvo skraćenom učioničkom nastavom biti više u odnosu na onlajn nastavu, a manje u odnosu na tradicionalnu nastavu, dok će opterećenje i osjećaj uskraćenosti za znanje biti manji u odnosu na onlajn nastavu, ali veće u odnosu na tradicionalnu nastavu. Svi ovi efekti će vjerovatno biti niskog do umjerenog intenziteta.

Dodatni problemski aspekt koji smo uzeli u obzir tiče se uticaja osobina ličnosti i generalnog zadovoljstva učenika na njihove doživljaje nastave. Ispitivane komparacije podrazumijevale su jednu aktuelnu i dvije retrospektivne procjene modaliteta nastave, tj. učenici su po sjećanju komparirali svoja različita prošla iskustva, doživljena tokom onlajn i tradicionalne nastave. U tom smislu, moguće je da se učenici sa različitim nivoima nekih od osobina ličnosti ili trenutnog nivoa zadovoljstva različito sjećaju i odnose prema doživljajima ranijih modaliteta nastave. Na primjer, moguće je da se ekstravertniji učenici mogu negativnije reflektovati prema onlajn nastavi, zbog redukovanoog nivoa socijalne interakcije koji se za nju asocira. Slično, moguće je da učenici sa višim nivoom neuroticizma ili nižim nivoima trenutnog zadovoljstva životom sistematično navode viši nivo nezadovoljstva nastavom.

Metod

Uzorak i postupak

Istraživanje se zasniva na postojećem uzorku, koji je prikupljen tokom februara 2022. godine, odnosno početkom drugog polugodišta školske 2021/22. godine, kada je COVID-19 pandemija još uvijek bila aktuelna, a nastava se i dalje odvijala u skraćenom modalitetu. Taj uzorak obuhvata ukupno 673 učenika srednjih škola iz Republike Srpske, od čega 65.8% djevojaka. Prosječan uzrast ispitanika iznosi 17.10 ($SD=1.38$) godina starosti, pri čemu su zastupljena sva četiri razreda i to: prvi – 15.3%, drugi – 24.4%, treći – 30.5% i četvrti – 29.9%.

Vrijeme prikupljanja podataka podrazumijeva period u kojem je skraćena nastava još uvijek bila aktuelna. Uzorak je prikupljen na osnovu anonimne, dobrovoljne onlajn ankete.

Instrumenti

Skala učeničkog doživljaja nastave adaptirana je iz istraživanja Dragosavljević et al. (2020) i Keleman & Subotić (2022). Modifikacije su izvršene tako da su zadržane stavke koje tematsko-logistički imaju smisla za sva tri komparirana modaliteta nastave: 1) tradicionalna nastava prije pandemije, 2) onlajn nastava na početku pandemije i 3) skraćena učionička nastava u kasnijoj fazi pandemije. Stavke su preformulisane i sadržinsko-tematski dopunjene na način da se na istu tvrdnju može odgovoriti iz sve tri perspektive. Učenici su procjenjivali stavke na 5-stepenoj skali od 1 = potpuno netačno, do 5 = potpuno tačno, za sva tri modaliteta nastave zasebno.

Iterativnim eksplorativnim faktorskim analizama (Lorenzo-Seva & Ferrando, 2013) početni set od 28 stavki je redukovana na 19, grupisanih u dva faktora, za koje je bilo moguće konstatovati funkcionalnu ekvivalentnost za sva tri modaliteta nastave (kongruencije od $\Phi \geq .95$; Lorenzo-Seva & Ten Berge, 2006), uz interne konzistencije od $\omega \geq .80$. Slično originalnoj verziji skale (Dragosavljević et al., 2020), ovi faktori su obuhvatili manifestacije zadovoljstva, odnosno opterećenosti nastavom (u svakom pojedinačnom modalitetu) i imenovani su kao: 1) *Zadovoljstvo* (npr: „Zadovoljan/na sam količinom usvojenog znanja koje

dobijam zahvaljujući ovom obliku nastave.“) i 2) *Opterećenost* (npr: „Školske obaveze me iscrpljuju u ovom obliku nastave.“)

S obzirom na to da je prikupljanje podataka realizovano tokom skraćene nastave, učenicima je postavljen i *set dodatnih pitanja otvorenog tipa*, u kojima je od njih zatraženo da navedu svoja viđenja glavnih prednosti i nedostataka tog vida nastave konkretno. Ovi odgovori su podvrgnuti kvalitativnoj analizi.

Skala zadovoljstva životom – SWLS (Diener et al., 1985) je široko korištena kratka mjera globalne procjene zadovoljstva svojim životom, koja sadrži pet stavki na koje se odgovara na sedmostepenoj skali od 1 = potpuno se ne slažem, do 7 = potpuno se slažem ($\omega=.85$; $M=24.18$; $SD=5.12$). Primjer stavke: „U većini oblasti, moj život je blizak idealnom.“

Kratki inventar Velikih pet osobina ličnosti – BFI-S (Lang et al., 2011) predstavlja 15-ajtemsku verziju originalnog BFI-44 upitnika (John, Donahue et al., 1991; John, Naumann et al., 2008), koji sa po tri stavke mjeri svaku od Velikih 5 osobina ličnosti: Otvorenost ($M=3.73$, $SD=0.85$), Savjesnost ($M=3.35$, $SD=0.74$), Ekstraverzija ($M=3.36$, $SD=0.75$), Prijatnost ($M=3.77$, $SD=0.78$), Neuroticizam ($M=3.11$, $SD=0.84$). Iako postoji prijedlog da se skraćena verzija skale zadaje na sedmostepenoj skali (Lang et al., 2011), u ovom istraživanju prednost je data originalnom petostepenom formatu odgovora (od 1 = uopšte se ne slažem do 5 = u potpunosti se slažem).

Rezultati

Korelacije između doživljaja tri modaliteta nastave

Korelacije između doživljaja tri modaliteta nastave date su u Tabeli 1. Korespondentni skorovi zadovoljstva i opterećenja unutar istog modaliteta nastave stoje u relativno snažnoj inverziji, tj. viši nivo zadovoljstva za dati modalitet nastave uglavnom korespondira sa naglašeno nižim nivoom doživljaja opterećenja tim istim modalitetom nastave. Korelacije izvan modaliteta su uglavnom dosta niže. Viši nivo zadovoljstva tradicionalnom nastavom u vezi je sa blago nižim zadovoljstvom i višim opterećenjem onlajn nastavom. Zadovoljstvo skraćenom nastavom korelira niže do umjereno sa zadovoljstvom u preostala dva modaliteta, uz nešto naglašeniju korespondenciju opterećenja onlajn i skraćenom nastavom.

Tabela 1

Korelacije između skorova doživljaja tri modaliteta nastave

Dimenzije	Zad _{-T}	Zad _{-O}	Zad _{-S}	Opt _{-T}	Opt _{-O}	Opt _{-S}
Zad _{-T}	1.00					
Zad _{-O}	-.11**	1.00				
Zad _{-S}	.20***	.38***	1.00			
Opt _{-T}	-.43***	.11**	.09*	1.00		
Opt _{-O}	.16***	-.47***	-.10**	.02	1.00	
Opt _{-S}	.03	-.15***	-.51***	.19***	.38***	1.00

NAPOMENE: * p < .05, ** p < .01, *** p < .001. Zad = zadovoljstvo; Opt = opterećenje; T = tradicionalna nastava; O = onlajn nastava; S = skraćena nastava.

Doživljaj skraćene školske nastave u Republici Srpskoj

Razmotrene su i veze svih dimenzija doživljaja nastave po modalitetima sa zadovoljstvom životom i osobinama ličnosti (individualni efekti su prikazani u Prilogu). Ako se osobine ličnosti i zadovoljstvo životom posmatraju kao prediktori doživljaja nastave, može se konstatovati da su oni relativno loši prediktori zadovoljstva i opterećenja modalitetima nastave, sa predikcijama u rasponu od 10.1% za zadovoljstvo tradicionalnom nastavom, do 3.3% za opterećenje onlajn nastavom. Ipak, uočena su dva trenda. Prvo, savjesnost je relativno konzistentan pozitivni prediktor zadovoljstva i negativni prediktor opterećenosti (značajne doprinose ostvaruje za sve dimenzije osim opterećenja onlajn nastavom: $\beta = -.07$; za ostale dimenzije β su u rasponu od $|.11|$ do $|.16|$). Drugo, zadovoljstvo životom relativno konzistentno predviđa više zadovoljstvo svim modalitetima nastave, kao i nižu opterećenost, izuzev modaliteta tradicionalne nastave ($\beta = -.05$; za ostale dimenzije β su u rasponu od $|.19|$ do $|.22|$). Ostali prediktori ostvaruju sporadične doprinose. Važno je istaći da niti u jednom slučaju nije dobijen značajan prediktivni efekat ekstraverzije, dok je viši neuroticizam u jednom slučaju u blagoj vezi i sa višim zadovoljstvom (tradicionalna nastava) i sa višim opterećenjem (onlajn nastava).

Izraženost doživljaja tri modaliteta nastave

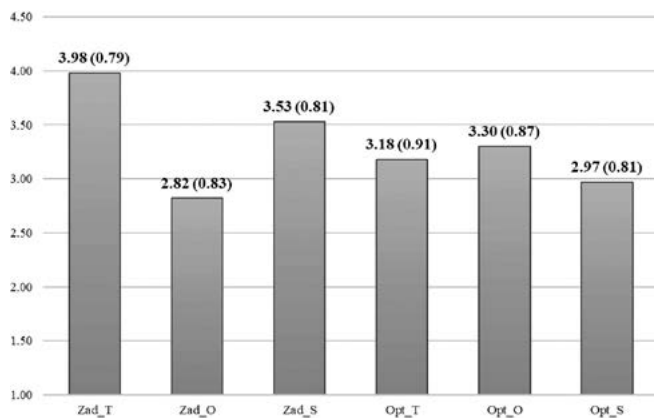
Prosjeci skorova doživljaja nastave prikazani su na Slici 1, a testovi značajnosti razlika između njih dati su u Tabeli 2. Najizraženije je zadovoljstvo tradicionalnom nastavom (u kontekstu teorijskog raspona skale, to bi bilo: načelno visokog intenziteta), potom skraćenom nastavom (načelno na prelazu između umjerenog i viskog zadovoljstva), dok je zadovoljstvo onlajn najstavom najniže (nešto je ispod intervala umjerenog zadovoljstva). Sve razlike između ova tri prosjeka zadovoljstva su statistički značajne, uz opasku da su intenziteti efekata razlike između tradicionalne i skraćene nastave manji u odnosu na razlike koje oba ova modaliteta ostvaruju u odnosu na onlajn nastavu.

Svi skorovi opterećenosti su okvirno oko intervala umjerenog, pri čemu je najviše opterećenje iskazano za onlajn nastavu, a najniže za skraćenu nastavu. Premda statistički značajne, razlike između ovih skorova su relativno niske, pri čemu se razlika u opterećenju tokom tradicionalne i onlajn nastave može okarakterisati kao zanemarljiva.

Zadovoljstvo je značajno više od opterećenja za tradicionalnu i skraćenu nastavu, dok je opterećenje značajno više od zadovoljstva za onlajn nastavu, pri čemu su svi ovi efekti statistički značajni.

Slika 1.

Prosjeci (standardne devijacije u zagradama) sumativnih skorova (normalizovanih na 1–5 raspon) dimenzija doživljaja tri modaliteta nastave. Zad = faktor „Zadovoljstvo“; Opt = faktor „Opterećenje“; T = tradicionalna nastava; O = onlajn nastava; S = skraćena nastava.

Tabela 2

Razlike u skorovima zadovoljstva i opterećenja za tri modaliteta nastave

Komparacije: (1) vs. (2)		<i>t</i>	<i>p</i>	Razlika ($M_{(1)} - M_{(2)}$)	<i>d</i>	<i>d_{kont}</i>	Značajni kovarijeteti
(1)	(2)						
Zad _T	Opt _T	14.50	<.001	0.80	0.56	0.19	savjesnost, prijatnost, zadovoljstvo životom, neuroticizam (granična značajnost)
Zad _O	Opt _O	-8.41	<.001	-0.48	0.32	0.02	zadovoljstvo životom, savjesnost, neuroticizam, otvorenost
Zad _S	Opt _S	10.40	<.001	0.56	0.40	0.15	zadovoljstvo životom, savjesnost
Zad _T	Zad _O	24.97	<.001	1.16	0.96	0.08	neuroticizam, prijatnost
Zad _T	Zad _S	11.62	<.001	0.45	0.45	0.01	ekstraverzija, zadovoljstvo životom
Zad _O	Zad _S	-20.07	<.001	-0.71	0.77	0.09	prijatnost, neuroticizam, zadovoljstvo životom
Opt _T	Opt _O	-2.37	.018	-0.12	0.09	0.11	prijatnost
Opt _T	Opt _S	5.11	<.001	0.21	0.20	0.04	zadovoljstvo životom
Opt _O	Opt _S	9.17	<.001	0.33	0.35	0.10	zadovoljstvo životom, savjesnost

NAPOMENE: Zad = faktor „Zadovoljstvo“ (F1); Opt = faktor „Opterećenje“ (F2); T = tradicionalna nastava; O = onlajn nastava; S = skraćena nastava. df=672 za sve komparacije. *d_{kont}* = veličina efekta razlike kada se kovarijansno iskontroliraju osobine ličnosti i zadovoljstvo životom.

Razlike u doživljajima tri modaliteta nastave nakon kontrole osobina ličnosti i zadovoljstva životom

U Tabeli 2, u posljednje dvije kolone, prikazana je promjena u veličinama efekata (Cohenovim *d*), nakon što se iz direktnih komparacija statistički parcijalizuje doprinos osobina ličnosti i zadovoljstva životom učenika. Uočljivo je da se u svim slučajevima, izuzev komparacije opterećenja za tradicionalnu i onlajn nastavu, za koje je veličina efekta

polazno bila marginalno niska, svi efekti drastično umanjuju, u nekim slučajevima do nivoa trivijalizacije (najizraženije promjene su za komparacije: zadovoljstva tradicionalnom i onlajn nastavom; zadovoljstva onlajn i skraćenom nastavom). Pri tome, pored savjesnosti i zadovoljstva životom, koji su već konstatovani kao relativno konzistentni (iako niski) prediktori višeg zadovoljstva i niže opterećenosti, koji se takođe javljaju i kao značajni kovarijeteti u većem broju komparacija, sada se uočava prisutniji značajan doprinos i svih ostalih osobina ličnosti (naročito neuroticizma), uključujući i jedan značajan efekat ekstraverzije (koja direktno nije bila predikivna za bilo koju od dimenzija doživljaja nastave samih po sebi).

Razlike u doživljajima tri modaliteta nastave na nivou pojedinačnih stavki

Razmotrene su i razlike između modaliteta na nivou pojedinačnih stavki. Najsnažnije razlike se javljaju na stavkama zadovoljstva. Primarno je riječ o efektima čiji smjer ukazuje na prednost tradicionalne nastave u odnosu na onlajn nastavu (npr: „U ovom obliku nastave profesori mogu objektivno ocijeniti moje znanje.“, $Zad\_T > Zad\_O$: $d=0.97$; „Nastava u ovom obliku izvođenja je učinkovita.“, $Zad\_T > Zad\_O$: $d=0.95$), te donekle na prednost skraćene nastave u odnosu na onlajn nastavu (npr: „U ovom obliku izvođenja nastave dobijam dosta zadaće.“, $Opt\_O < Opt\_S$: $d=0.77$). Razlike se primarno odnose na objektivnost u ocjenjivanju, mogućnost iskazivanja znanja, količinu zadaće i učinkovitost nastave, uključujući konkretno osvrte na zadovoljstvo količinom usvojenog znanja. Snažnije razlike javljaju se prilikom komparacija stavki tradicionalne i onlajn nastave, nego skraćene i onlajn nastave.

Doživljaj prednosti i nedostataka skraćene nastave: kvalitativna analiza odgovora otvorenog tipa

Imajući u vidu da je prikupljanje podataka izvršeno u periodu trajanja skraćene nastave u Republici Srpskoj, kao prelazne faze između onlajn nastave i povratka u tradicionalni modalitet izvođenja nastave (po stabilizaciji epidemiološke situacije), od učenika je zatraženo da narativno navedu svoj doživljaj prednosti i nedo-

stataka ovog specifičnog modaliteta nastave. Ovi odgovori su podvrgnuti kvalitativnoj analizi i tematskoj klasifikaciji, čiji rezultati su prikazani na Slici 2.

Slika 2.

Klasifikacija učeničkih odgovora otvorenog tipa o nedostacima i prednostima skraćenog modaliteta nastave. Navedene su samo kategorije za koje su odgovori prisutni kod 10% ili više učenika.

Nedostaci skraćene nastave			Prednosti skraćene nastave		
Naziv kategorije	Primjer odgovora	Učestalost	Naziv kategorije	Primjer odgovora	Učestalost
Nedostatak (nastavnog) vremena	<i>Profesori brzo pređu građivo, za malo vremena, i samim tim građivo je mnogo nerazumljivo.</i>	33%	Adekvatan koncept i način izvođenja nastave	<i>Pohvaljujem profesore koji daju sve od sebe da nam što bolje objasne građivo u kratkom vremenskom roku, a ne da ga pređu samo reda radi.</i>	22%
			Više slobodnog vremena	<i>Manje unora, više vremena za sebe, odličan termin od pola pet do sedam.</i>	
Neadekvatan koncept i način izvođenja nastave	<i>Loša organizacija časa pojedinih profesora.</i>	17%	Manje vremena provedenog u školi	<i>Mislim da je sasvim dovoljno 20 minuta za jedan čas.</i>	12%
Preopterećenost	<i>Previše rada kod kuće.</i>	12%	Manja opterećenost	<i>Koncentracija je bolja.</i>	10%
Uskraćenost za znanje	<i>Ne možemo dovoljno da naučimo.</i>	10%			

Diskusija

Ovo istraživanje predstavlja vjerovatno prvi i jedini pokušaj obuhvatne komparacije doživljaja svih različitih modaliteta nastave, koji su implementirani kao odgovor na COVID-19 pandemiju u školskom sistemu Republike Srpske. Konkretno, napravljena je komparacija doživljaja učenika u pogledu onlajn nastave, koja je re-

alizovana u inicijalnim fazama pandemije i skraćene nastave, koja je implementirana kao prelazna forma između onlajn nastave i punog povratka u učionički modalitet. Oba ova pandemijska nastavna modaliteta su upoređena u odnosu na doživljaj tradicionalne nastave prije pandemije, kao referentne tačke.

Zadovoljstvo tradicionalnom i skraćenom nastavom nalazilo se u umjerenom do višem intervalu, zadovoljstvo onlajn nastavom bilo je nešto ispod umjerenog intervala, dok su se svi nivoi opterećenosti nalazili u načelno umjerenom rasponu. Za doživljaj tradicionalne i skraćene nastave, zadovoljstvo je bilo značajno više u odnosu na opterećenost, dok je obrnuto bilo tačno za onlajn nastavu. Međutim, za razliku od istraživanja u kojima je ispitivanje učeničkih doživljaja vršeno u toku same onlajn nastave, na početku pandemije, gdje su teme preopterećenosti, preplavljenosti i pritiska dominirale i bile naglašenijeg intenziteta u odnosu na aspekte zadovoljstva (Dragosavljević et al., 2020; Keleman & Subotić, 2022; vidjeti i izvještaj: Radetić-Lovrić et al.; 2022), ovdje nije dobijeno da je opterećenje pripisano modalitetu onlajn nastave bilo nužno povišeno (ovdje je ono bilo tek neznatno veće u odnosu na opterećenje koje se pripisuje tradicionalnoj i skraćenoj nastavi), već je prije zadovoljstvo onlajn nastavom to koje je bilo sniženo. Vjerovatno da razlike u periodu prikupljanja podataka doprinose tome da se ranije dokumentovani osjećaj izrazite preopterećenosti tokom onlajn nastave, sa vremenske distance, kada ta vrsta doživljenog stresa više nije akutnog karaktera, u sjećanju preusmjerava na dimenziju (ne)zadovoljstva.

Slično nalazima Marić & Subotić (2022), između doživljaja tradicionalne i skraćene nastave nisu zabilježene velike razlike. Dosta izraženije su razlike u doživljajima između tradicionalne i onlajn nastave, kao i razlike između skraćene i onlajn nastave. Onlajn nastava se doživljava lošijom i inferiornijom u odnosu na tradicionalnu i (u nešto manjoj mjeri) skraćenu nastavu, primarno u kontekstu otežane objektivnosti u ocjenjivanju, nemogućnosti učenika da iskažu svoje znanje, prevelike količine zadaće i generalno niže učinkovitosti nastave (sa naročitim osvrtom na sniženo zadovoljstvo količinom usvojenog znanja).

Unutar svakog od modaliteta nastave, postojale su relativno jake inverzije u procjenama: više zadovoljstvo datim modalitetom nastave implicira nižu opterećenost u

okviru tog istog modaliteta nastave. Međutim, između modaliteta, veze su bile niže do umjerene, a u slučaju veze zadovoljstva tradicionalnom i zadovoljstva onlajn nastavom, veza je bila blago negativna. Uprkos tome što su za dva od tri modaliteta (tradicionalna i onlajn nastava) učenici procjene vršili po sjećanju, dok je samo procjena za skraćenu nastavu zasnovana na iskustvima koja su bila aktuelna u tom trenutku, ovakvi nalazi sugerišu da učenici ipak nisu generalno i nekritički projektovali i generalizovali (ne)zadovoljstvo po svim modalitetima nastave. Slično, učenički doživljaji nastave ne mogu se svesti na osobine ličnosti i generalno zadovoljstvo životom, makar ne u direktnoj, simplicitetnoj formi, jer ove varijable relativno skromno predviđaju dimenzije zadovoljstva i opterećenosti za bilo koji od tri komparirana modaliteta nastave, iako postoje niske, ali relativno konzistentne veze savjesnosti i zadovoljstva životom sa višim stepenom zadovoljstva nastavom i nižim stepenom doživljaja opterećenosti nastavom. Nije uočena tendencija da se npr. učenici sa višom ekstraverzijom negativnije reflektuju na onlajn modalitet nastave (koji je podrazumijevao redukciju socijalne interakcije) ili da viši neuroticizam globalno predviđa više nezadovoljstvo. Ono gdje se efekti osobina ličnosti i zadovoljstva životom očituju kao izrazito važni jesu komparacije između samih dimenzija doživljaja nastave – i unutar i između tri komparirana modaliteta. Naime, kada se ličnost i zadovoljstvo životom drže pod kontrolom, utvrđene razlike u nivoima procijenjenog zadovoljstva i opterećenosti nastavom se drastično umanjuju, a u mnogim komparativnim parovima se redukuju na nivo trivijalnih intenziteta. Pri tome, javljaju se značajni doprinosi i drugih osobina, povrh savjesnosti i zadovoljstva životom. Ovo sugeriše da vjerovatno postoji vrlo složena interakcija globalnih procjena zadovoljstva svojim životom u cjelini i strukture ličnosti, koje određuju razlike u doživljajima nastave i/ili načina na koji se na te doživljaje učenici prisjećaju – čak i kada ne određuju nužno u većoj mjeri te doživljaje same po sebi.

Imajući u vidu da je prikupljanje podataka izvršeno u periodu skraćene nastave, kao privremenog nastavnog modaliteta, karakterističnog za obrazovni sistem Republike Srpske i specifične prelazne okolnosti readaptacije na učioničku nastavu u uslovima pandemije, od učenika je zatraženo da se nešto detaljnije reflektuju

u pogledu svojih iskustava sa ovim modalitetom nastave. Analizom odgovora otvorenog tipa, utvrđeno je da učenici kao najveće mane ovog oblika nastave navode nedostatak (nastavnog) vremena, neadekvatan koncept i način izvođenja nastave, preopterećenost i uskraćenost za znanje, dok istovremeno kao najveće prednosti ističu adekvatan koncept i način izvođenja nastave, više slobodnog vremena, manje vremena provedenog u školi i manju opterećenost. Nešto više učenika ocijenilo je koncept skraćene nastave i način njenog izvođenja adekvatnim (22%) nego neadekvatnim (17%), dok je sličan broj učenika skraćenu nastavu ocijenio kao preopterećujuću (12%) i manje opterećujuću (10%). Trećina učenika ističe nedostatak vremena za adekvatnu i kvalitetnu nastavnu interakciju kao nedostatak, dok suprotno tome, oko petine učenika izdvaja povećanje ličnog slobodnog vremena kao prednost.

U zaključku, ovim istraživanjem je opisan jedan vrlo specifični komparativni moment, usko karakterističan za naš školski sistem, koji dokumentuje sniženo zadovoljstvo učenika onlajn nastavom, u odnosu na druge modalitete izvođenja nastave prije i tokom pandemije, pri čemu individualne razlike učenika, kao što su osobine ličnosti i zadovoljstvo životom, potencijalno igraju presudnu ulogu. Razumijevanje ovih nalaza stavlja nas u bolju startnu poziciju za spremnije dočekivanje potencijalnih budućih vanrednih situacija.

Literatura

Abdullah, F., & Kauser, S. (2023). Student's perspective on online learning during pandemic in higher education. *Qual Quant*, 57, 2493–2505. <https://doi.org/10.1007/s11135-022-01470-1>

Adnan, M. & Anwar, K. (2020). Online learning amid the COVID-19 pandemic: Students' perspectives. *Journal of Pedagogical Sociology and Psychology*, 2(1), 45–51. <https://doi.org/10.33902/JPSP.%202020261309>

Baird, M. D., Cantor, J., Troxel, W. M., & Dubowitz, T. (2022). Job loss and psychological distress during the COVID-19 pandemic: Longitudinal Analysis from residents in nine predominantly African American low-income neighborhoods. *Health Economics*, 31(9), 1844–1861. <https://doi.org/10.1002/hec.4536>

Basyouni, S. S., & El Keshky, M. E. S. (2021). Job insecurity, work-related flow, and financial anxiety in the midst of COVID-19 pandemic and economic downturn. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 632265. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.632265>

de Miquel, C., Domènech-Abella, J., Felez-Nobrega, M., Cristóbal-Narváez, P., Mortier, P., Vilagut, G., ... & Haro, J. M. (2022). The mental health of employees with job loss and income loss during the COVID-19 pandemic: The mediating role of perceived financial stress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6), Article 3158. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063158>

Desabayla, R. R. (2023). Students' perspectives on online education during COVID-19 pandemic: A case study. *Puissant*, 4, 841–852.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13

Dragosavljević, S., Petković, T., Lugonja, L., & Subotić, S. (2020, novembar). *Mentalno zdravlje, koping i školskoakademske bojazni srednjoškolaca i studenata iz BiH u doba COVID-19 pandemije*. Rad prezentovan na konferenciji Banjalučki novembarški susreti, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Irawan, A. W., Dwisona, D., & Lestari, M. (2020). Psychological impacts of students on online learning during the pandemic COVID-19. *KONSELI : Jurnal Bimbingan Dan Konseling*, 7(1), 53–60. <https://doi.org/10.24042/kons.v7i1.6389>

John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). *The Big Five Inventory – versions 44 and 54*. University of California, Berkley, Institute of Personality and Social Research.

John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed.) (pp. 114-158). Guilford Press.

Jokić-Begić, N., Hromatko, I., Jurin, T., Kamenov, Ž., Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G., ... & Sangster Jokić, C. (2020). *Kako smo? Život u Hrvatskoj u doba korone: Preliminarni rezultati istraživačkog projekta*. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. https://web2020.ffzg.unizg.hr/covid19/wp-content/uploads/sites/15/2020/06/Kako-smo_Preliminarni-rezultati_brosura.pdf

Jorgić, D., & Marić, T. (2020, novembar). *Roditeljska podrška djeci i mladima u vrijeme pandemije virusa korona (COVID-19)*. Rad prezentovan na konferenciji Banjalučki novembarški susreti, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Keleman, A., & Subotić, S. (2022). Opinions of students, professors, and parents about online teaching in high schools during the first wave of the COVID-19 pandemic. In M. Videnović, N. Simić, I. Stepanović Ilić, K. Damjanović & M. Rajić (Eds.), *Proceedings of the XXVIII scientific conference: Empirical studies in psychology* (pp. 73-75). Institute of Psychology, Laboratory for Experimental Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.

Lai, A. Y. K., Lee, L., Wang, M. P., Feng, Y., Lai, T. T. K., Ho, L. M., ... & Lam, T. H. (2020). Mental health impacts of the COVID-19 pandemic on international university students, related stressors, and coping strategies. *Frontiers in Psychiatry, 11*, Article 584240. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.584240>

Lang, F. R., John, D., Lüdtke, O., Schupp, J., & Wagner, G. G. (2011). Short assessment of the Big Five: Robust across survey methods except telephone interviewing. *Behavior Research Methods, 43*(2), 548–567. <https://doi.org/10.3758/s13428-011-0066-z>

Lischer, S., Safi, N., & Dickson, C. (2021). Remote learning and students' mental health during the Covid-19 pandemic: A mixed-method enquiry. *Prospects, 1-2*. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09530-w>

Lorenzo-Seva, U., & Ferrando, P. J. (2013). Factor 9.2: A comprehensive program for fitting exploratory and semiconfirmatory factor analysis and IRT models. *Applied Psychological Measurement, 37*(6), 497–498. <https://doi.org/10.1177/0146621613487794>

Lorenzo-Seva, U., & Ten Berge, J. M. (2006). Tucker's congruence coefficient as a meaningful index of factor similarity. *Methodology*, 2(2), 57–64. <https://doi.org/10.1027/1614-2241.2.2.57>

Mailizar, Almanthari, A., Maulina, S., & Bruce, S. (2020). Secondary school mathematics teachers' views on e-learning implementation barriers during the COVID-19 pandemic: The case of Indonesia. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 16(7), 1–9. <https://doi.org/10.29333/EJMSTE/8240>

Marić, T., & Subotić, S. (2022). Students' experiences of the effectiveness of the teaching process during the shortened live school classes following the online teaching phase of the COVID-19 pandemic. In M. Videnović, N. Simić, I. Stepanović Ilić, K. Damjanović & M. Rajić (Eds.), *Proceedings of the XXVIII scientific conference: Empirical studies in psychology* (pp. 76-78). Institute of Psychology, Laboratory for Experimental Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade.

Nakhoda, K., Ahmady, S., Fesharaki, M. G., & Azar, N. G. (2021). COVID-19 pandemic and e-learning satisfaction in medical and non-medical student: A systematic review and meta-analysis. *Iranian Journal of Public Health*, 50(12), Article 2509. <https://doi.org/10.18502/ijph.v50i12.7933>

Niemi, H. M., & Kousa, P. (2020). A case study of students' and teachers' perceptions in a Finnish high school during the COVID pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 352-369. <https://doi.org/10.46328/ijtes.v4i4.167>

Radetić-Lovrić, S., Runić, N., Cvijanović, N., Anđić, B., Đurić, D., Mojić, D., & Ružić Milunić, G. (2022). *Vaspitanje i obrazovanje u doba COVID-19 pandemije: Stavovi učenika, nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika o vaspitno-obrazovnom radu tokom COVID-19 pandemije u školama i predškolskim ustanovama u Republici Srpskoj* [Izveštaj istraživanja]. Društvo psihologa Republike Srpske, Banja Luka. https://dprs.rs.ba/wp-content/uploads/2022/04/Васпитање_и_образовање_у_вријеме_COVID-19_пандемије_Извјештај_Истраживања.pdf

Xu, T., & Xue, L. (2023). Satisfaction with online education among students, faculty, and parents before and after the COVID-19 outbreak: Evidence from a meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1128034. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1128034>

Zhu, W., Liu, Q., & Hong, X. (2022). Implementation and challenges of online education during the COVID-19 outbreak: A national survey of children and parents in China. *Early Childhood Research Quarterly*, 61, 209–219. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2022.07.004>

Zuković, S., Stojadinović, D., & Slijepčević, S. (2023). Factors of students' perceived satisfaction with distance learning during the COVID-19 pandemic. *DHS 1(22)*, 319–338. <https://doi.org/10.51558/2490-3647.2023.8.1.319>

Prilog: Individualni doprinosi osobina ličnosti i zadovoljstvo životom u predikciji doživljaja tri modaliteta nastave

Prediktori	Kriterijumi					
	Zad_T	Zad_o	Zad_s	Opt_T	Opt_o	Opt_s
	$R^2=.101$	$R^2=.047$	$R^2=.095$	$R^2=.049$	$R^2=.033$	$R^2=.065$
Otvorenost (O)	-.004	-.09*	-.02	.09*	.07	.02
Savjesnost (C)	.13**	.14**	.11*	-.16***	-.07	-.12**
Ekstraverzija (E)	.07	-.03	-.05	-.06	-.02	.01
Prijatnost (A)	.16***	-.03	.12**	-.07	.08	.01
Neuroticizam (N)	.11**	-.08	.06	.02	.10*	.03
Zadovoljstvo životom	.11**	.10*	.22***	-.05	-.09*	-.19***

NAPOMENE: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Zad = faktor „Zadovoljstvo“ (F1); Opt = faktor „Opterećenje“ (F2); T = tradicionalna nastava; O = onlajn nastava; S = skraćena nastava.

The Experience of Secondary School Students About Online and Short Classes During the Pandemic, Compared to the Traditional Classes

Maja Rujević*,
Siniša Subotić**

*M Plus BL d.o.o. & Psychology MSc Program, Faculty of Philosophy, University of Banja Luka

** Department of Psychology & Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Banja Luka

SUMMARY: The goal of the research was to examine how high school students from the Republic of Srpska experienced the modalities of online and shortened classes during the COVID-19 pandemic, compared to traditional classes before the pandemic. It was also checked whether the experiences of teaching can be explained by differences in personality traits and general satisfaction with life of the students. The sample included 673 high school students, who self-assessed their perception of abbreviated, online, and traditional teaching modalities using the Student Experience of Teaching Scale, comprised of the dimensions of Academic Workload and Satisfaction. The experience of the abbreviated teaching modality, which was current at the time of the examination, was additionally examined with open-ended questions. The results show

that satisfaction with traditional teaching is the highest, and satisfaction with online teaching is the lowest. The academic workload is highest in online, and the lowest in the shortened classes modality. Satisfaction is higher than academic workload for traditional and shortened classes. Academic workload is higher than satisfaction for online classes. Personality traits and life satisfaction of students explains relatively low amount of variance in dimensions of teaching experience (3.3–10.1%), with two notable trends: conscientiousness and satisfaction with life are relatively consistent positive predictors of satisfaction and negative predictors of academic workload. nevertheless, the statistical control of personality traits and satisfaction with life generally leads to the loss of differences in the levels of academic workload and satisfaction according to the compared teaching modalities. Qualitative analyzes of the experience of abbreviated classes suggest that students emphasize the lack of (teaching) time, inadequate concept and method of teaching, overload and deprivation of knowledge as the biggest disadvantages of this modality. It is interesting that similar aspects are also highlighted as an advantage, because some students praise the adequacy of the concept and method of teaching, more free time, less time spent at school and less workload.

KEYWORDS: teaching during the COVID-19 pandemic, online teaching, shortened teaching, personality traits, life satisfaction.